

WINNAAR VAN DE NOBELPRIJS VOOR DE VREDE

Malala

YOUSAFZAI

Mijn reis en verhalen van andere jonge vrouwen die hun land zijn ontvlucht

Malala
YOUSAFZAI

— met Liz Welch —

**WIJ
ZIJN
GEVLUCHT**

Mijn reis en verhalen van andere jonge
vrouwen die hun land zijn ontvlucht

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Vertaling: Marije Kok
Opmaak omslag en binnenwerk: Studio Mol

ISBN 978 90 266 2318 9
ISBN 978 90 266 2319 6 (e-book)
NUR 258
www.kokboekencentrum.nl

© 2019 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *We Are Displaced: My Journey and Stories from Refugee Girls Around the World*.

This edition published by arrangement with Little, Brown and Company, New York, New York, USA. All rights reserved.

Copyright © 2019 by Malala Fund

Cover copyright © 2019 by Hachette Book Group, Inc.

Alle rechten voorbehouden

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

*Niemand verlaat zijn thuis tenzij
thuis de bek van een haai is.*

*Je rent alleen naar de grens
wanneer je de rest van de stad
ook ziet rennen.*

- Warsan Shire, 'Thuis'

INHOUD

Voorwoord door Michaela DePrince	9
Proloog	13
DEEL 1: IK BEN GEVLUCHT	17
1. Het leven zoals we dat kenden	19
2. Hoe kon dit gebeuren?	25
3. Ontheemd	29
4. Shangla	35
5. Terug naar huis	39
6. Gevangen tussen twee werelden	45
DEEL 2: WIJ ZIJN GEVLUCHT	51
Zaynab: Waarom ik wel en zij niet?	57
Sabreen: Geen weg terug	75
Zaynab: Droom groots	85
Muzoon: Ik zag hoop	95
Najla: Duizenden mensen zoals wij	103
María: Niemand kan afnemen wat we binnen in ons dragen	113

Analisa: Geluk	121
Marie Claire: Een nieuw begin	137
Jennifer: Ik moest iets doen	151
Ajida: 's Nachts liepen we	163
Farah: Dit was mijn verhaal	175
Epiloog	191
Hoe gaat het nu met?	197
Woord van dank	201
Hoe kun je helpen?	205
Over de auteur	207

VOORWOORD

Onzichtbare littekens hebben ook mij gevormd. Niemand die ze ziet, maar ik voel ze. Ondanks dat sta ik elke dag op met het idee om van vandaag een mooiere dag te maken dan gisteren. Je verleden zal altijd een onderdeel van je leven zijn, maar het hoeft niet te bepalen wie je nu bent. Dat wordt ook wel duidelijk als ik dit boek lees.

In dit boek vind je verhalen van jonge vluchtelingen die – ondanks hun vaak heftige verleden – stuk voor stuk kijken naar de dag van morgen. Daarmee inspireren ze niet alleen zichzelf en hun naaste omgeving, maar ook de rest van de wereld. Een wereld die hen tegelijkertijd ook keihard heeft laten vallen. Oorlog en onderdrukking zorgden ervoor dat vluchten voor deze jonge vrouwen geen keuze werd, maar een pure noodzaak. Maar zij blijven dromen. Ondanks hun verschillende achtergronden hebben ze een gemeenschappelijk doel.

Mijn eigen verhaal is misschien anders, maar ik voel mij helemaal verbonden met deze jonge meiden die hier hun geschiedenis met ons delen. Ik groeide op ten tijde van de brute

burgeroorlog die mijn vaderland Sierra Leone teisterde. In een weeshuis, want ik verloor mijn beide ouders in de oorlog. Ze noemden mij daar duivelskind vanwege mijn huidandoening vitiligo. De gruwelen van het leven in en buiten het weeshuis staan nog op mijn netvlies gebrand. Mijn Amerikaanse adoptieouders waren uiteindelijk mijn redding. Mijn verdere jeugd bracht ik door in de Verenigde Staten, waar ballet mijn roeping werd. Ik wilde ballerina worden. Mijn droom kwam uit.

Net als Malala heb ik mijn verhaal al vaak verteld. Dat wij dat podium krijgen is mooi, maar ik ben heel blij dat met dit boek ook anderen hun verhaal kunnen delen. Ik doe namelijk liever wat anders op een podium: dansen. Dansen is mijn manier van praten. Ik kan er alles in kwijt. Mijn emoties komen daar volledig tot hun recht. Mijn verbeelding en expressie zorgen ervoor dat ik het beste uit mezelf kan halen. Daar op het podium ben ik mijzelf. Want in mijn dans ligt alles: mijn verleden, heden en toekomst.

Door mijn reizen als ambassadeur voor War Child weet ik hoe vluchtelingen zich voelen. Dat ze het gevoel hebben dat ze een stempel krijgen, in een hokje worden geplaatst. Maar ze zijn meer dan dat. Ze doen ertoe. En ik weet ook dat ze een thuis missen, en dat is meer dan een huis van stenen. Het is een veilige plek met mensen om je heen die om je geven. En om wie jij geeft.

De sterke meisjes uit dit boek zijn de volwassenen van morgen. Zij kunnen – en gaan – de wereld veranderen, net als Malala. Niet alleen zij, maar ook al die miljoenen meisjes die hier niet aan het woord zijn. Hun dromen, hun ambities gaat niemand ze meer ontnemen. Zij gaan van zich laten horen, ik weet het zeker, ook al hebben ze zo veel ellende meegemaakt. Maak van je verleden je kracht. Op ons verleden hebben we

VOORWOORD

geen invloed meer. Op onze toekomst wel. Kijk vooruit, hoe moeilijk dat soms ook is. Laat jouw talent onderdeel zijn van jouw droom.

Michaela DePrince
Ambassadeur War Child

PROLOOG

Terwijl ik met mijn broertjes, moeder en vader door de straten van Birmingham wandel, blijf ik even staan om de vrede te voelen.

Ik voel de vrede in alles om ons heen: in de bomen die zachtjes heen en weer wiegen in de wind, in het geluid van de auto's die komen en gaan, in het gelach van een kind, in het beeld van een meisje en een jongen die aarzelend elkaars hand vasthouden terwijl ze op een afstandje achter hun vrienden aan lopen. Maar ik voel de vrede ook in mijn botten. Ik dank Allah voor alles, voor het feit dat ik nog leef, dat ik veilig ben, dat mijn familie veilig is.

Het blijft me verbazen dat mensen vrede als iets vanzelfsprekends kunnen beschouwen. Ik ben er elke dag dankbaar voor. Niet iedereen kent vrede. Miljoenen mannen, vrouwen en kinderen zijn elke dag weer getuige van oorlogen. Hun realiteit is geweld, huizen die vernietigd worden, onschuldige levens die verloren gaan. En de enige manier waarop ze zichzelf kunnen beschermen, is vertrekken. Ervoor 'kiezen' om te vluchten. Maar dat is niet echt een keuze.

Tien jaar geleden, voordat iemand buiten Pakistan mijn naam kende, moest ik mijn huis verlaten, samen met mijn familie en meer dan twee miljoen andere mensen uit de Swatvallei. We hadden geen keus. Het was niet veilig om er te blijven. Maar waar moesten we naartoe?

Ik was elf jaar oud. En ik was ontheemd.

Voor elke vluchteling en iedereen die ontheemd is door geweld (de belangrijkste reden waarom mensen op de vlucht slaan) lijkt het alsof er tegenwoordig geen veilige plek meer is. In 2017 telden de Verenigde Naties wereldwijd 68,5 miljoen mensen die door geweld zijn ontheemd, van wie 25,4 miljoen mensen als vluchteling worden beschouwd.

Deze cijfers zijn zo duizelingwekkend dat je vergeet dat dit mensen zijn die gedwongen hun huizen hebben moeten verlaten. Het zijn dokters en leraren. Advocaten, journalisten, dichters en priesters. En kinderen, zo veel kinderen. Mensen vergeten dat een vluchteling een verzetsstrijder was, een student, dat je een vader was die Ziauddin heet, een dochter die Malala heet. De ontheemden die samen deze duizelingwekkende cijfers vormen, zijn mensen die op een betere toekomst hopen.

Ik heb het bijzondere voorrecht gehad veel individuen te ontmoeten die hun leven opnieuw moesten opbouwen, vaak op volkomen onbekende plekken. Mensen die zo veel hadden verloren – waaronder dierbaren – en vervolgens opnieuw moesten beginnen. Dat betekent een nieuwe taal leren, een nieuwe cultuur leren kennen, een nieuwe manier van zijn. Ik deel mijn ervaringen met ontheemd zijn niet omdat ik me zo graag op mijn eigen verleden wil concentreren, maar omdat ik de mensen die ik heb ontmoet en degenen die ik nooit zal ontmoeten wil eren.

PROLOOG

Ik heb dit boek geschreven omdat zo veel mensen niet lijken te snappen dat vluchtelingen gewone mensen zijn. Het enige wat vluchtelingen onderscheidt, is dat ze verstrikt raakten in een conflict dat hen dwong hun huizen te verlaten, afscheid te nemen van hun dierbaren en het enige leven dat ze kenden. Ze hebben onderweg zo veel geriskeerd, en waarom? Omdat het maar al te vaak een keuze was tussen leven of dood.

En net zoals mijn familie dat tien jaar geleden deed, kiezen vluchtelingen voor het leven.

ITALIË

SERVIË

ROEMENIË

BULGARIJE

Corsica
(FRANK-
RIJK)

Sardinië
(ITALIË)

GRIEKEN-
LAND

TURKIJ

Sicilië
(ITALIË)

TUNESIË

LIBANON

ISRAËL

JORDAN

RIJE

LIBIË

EGYPTE

NIGER

SUDAN

TSJAAD

GERIA

KAME-
ROEN

CENTRAAL AFRIKAANSE
REPUBLIEK

ZUID-
SUDAN

GEORGIË

AZERB.

OEZBEKISTAN

TURKMENISTAN

E

YRIË

IRAN

AFGHANISTAN

IRAK

DEEL 1

PAKISTAN

SAUDI-
ARABIË

V.A.E.

IK BEN GEVLUCHT

ETHIOPIË

SOMALIË

1

Het leven zoals we dat kenden

Als ik mijn ogen sluit en aan mijn kindertijd denk, zie ik den-
nenbossen en besneeuwde bergtoppen. Ik hoor kolkende rivie-
ren en ik voel de kalme aarde onder mijn voeten. Ik ben ge-
boren in de Swatvallei, ooit ook wel het ‘Zwitserland van het
oosten’ genoemd. Anderen noemden het ‘het paradijs’ en dat
is precies zoals ik me Swat herinner. Het vormt de achtergrond
van al mijn gelukkigste jeugdherinneringen – door de straten
rennen met mijn vrienden; spelen op het dak van ons huis in
Mingora, de grootste stad van Swat; onze neefjes, nichtjes en
andere familie opzoeken in Shangla, het bergdorp waar mijn
beide ouders zijn geboren; luisteren naar mijn moeder die met
haar vriendinnen kletst, terwijl ze bij ons thuis theedrinken, en
naar mijn vader die over politiek praat met zijn vrienden.

Ik herinner me wel dat mijn vader het over de taliban had,
maar meer als een verre dreiging. Zelfs als klein meisje was ik al
geïnteresseerd in de politiek en luisterde ik naar alles wat mijn
vader en zijn vrienden bespraken, ook al begreep ik er soms
niets van. In die tijd zaten de taliban in Afghanistan, niet in

Pakistan. Niets om ons zorgen over te maken. Zeker niet voor mij en mijn jongere broertje, Khushal. En toen kwam Atal, de baby. Ik maakte me nog het meest druk over al die broers die het huis overnamen.

Dat begon te veranderen in 2004. Ik was nog maar zes jaar oud, dus in het begin merkte ik er weinig van, maar als ik terugdenk aan die jaren, worden mijn herinneringen overschaduwd door de angst die ik ongetwijfeld heb zien groeien in de ogen van mijn ouders. En toen, vijf jaar later, was mijn geliefde Swat niet langer veilig en werden we samen met honderdduizenden anderen gedwongen ons huis te verlaten.

Het begon langzaam. In ons land was een tijd van vooruitgang aangebroken voor vrouwen, maar onze regio leek juist terug te gaan in de tijd. In 2003 opende mijn vader zijn eerste middelbare school waar jongens en meisjes bij elkaar in de klas zaten. In 2004 was gemengd onderwijs niet langer mogelijk.

Een aardbeving in 2005 was niet alleen rampzalig vanwege de enorme schade die erdoor werd veroorzaakt en de vele slachtoffers die vielen – meer dan 73.000 mensen kwamen om het leven, onder wie 18.000 kinderen – want juist de mensen die het hadden overleefd, waren kwetsbaar. Toen een extremistische groepering die hulp had geboden aan alle mensen die door deze natuurramp hun huis waren kwijtgeraakt, begon te verkondigen dat de aardbeving een waarschuwing van God was, luisterden de mensen. Al snel begon die groepering, die later deel ging uitmaken van de taliban, strikte interpretaties van de islam te prediken op de lokale radio, waarbij ze zeiden dat alle vrouwen hun gezicht volledig moesten bedekken en dat muziek, dans en westerse films zondig waren. Ze zeiden dat man-

nen hun baard moesten laten staan, dat meisjes niet langer op school hoorden te zitten.

Dit was niet onze islam.

Dit waren religieuze fundamentalisten die beweerden dat ze terug wilden naar een oude manier van leven, wat ironisch was aangezien ze moderne technologie gebruikten – de radio – om deze boodschap te verspreiden. Uit naam van de islam vielen ze onze dagelijkse manier van leven aan. Ze vertelden mensen wat ze mochten dragen, waar ze naar mochten luisteren, wat ze mochten kijken. Maar bovenal probeerden ze vrouwen hun rechten af te nemen.

In 2007 begonnen hun voorschriften agressiever en specifiek te worden: ze droegen niet alleen op tv's, computers en andere elektronica uit de huizen te verbannen, maar ook om ze te verbranden en vernietigen. Ik kan de stank van smeltend plastic en verbrande kabels tijdens de vreugdevuren die ze organiseerden nog steeds ruiken. Op agressieve wijze ontmoedigden ze meisjes om nog naar school te gaan door de ouders te prijzen die hun dochters van school hadden gehaald, net als die meisjes zelf, en degenen te veroordelen die dat niet hadden gedaan. Niet veel later verklaarden ze dat het onderwijzen van meisjes onislamitisch was.

Op wat voor manier was naar school gaan onislamitisch? Ik begreep er niets van. Hoe kon dit alles onislamitisch zijn?

Over het algemeen negeerde mijn familie de voorschriften, al zetten we voor de zekerheid wel het volume van onze tv wat lager, voor het geval er iemand langs ons huis liep die ons kon horen.

De oproep om meisjes thuis te houden, verontrustte mijn vader Ziauddin ook. Hij runde twee scholen die hij van de grond af aan had opgebouwd, en een daarvan was voor meisjes. In het begin schonk mijn vader niet zo veel aandacht aan deze extre-

misten – ze waren eerder een ergernis voor hem dan iets om bang voor te zijn. Hij richtte zijn activisme vooral op het milieu. Onze stad groeide snel en luchtverontreiniging en toegang tot schoon drinkwater waren problemen geworden. Samen met wat vrienden had hij een organisatie opgericht om zowel het milieu te beschermen als vrede en onderwijs in de Swatvallei te promoten. Onder sommige mensen stond hij bekend als een man naar wie je moest luisteren, anderen zagen hem als een onruststoker. Maar mijn vader heeft een diepgeworteld rechtvaardigheidsgevoel en kan niet anders dan vechten voor het goede.

Na verloop van tijd kregen de taliban steeds meer aanhangers en macht en al gauw veranderde het leven zoals we dat kenden in een verzameling goede herinneringen.

De woorden *taliban* en *militant* slopen onze dagelijkse gesprekken binnen; het was niet langer iets wat alleen maar op het nieuws werd besproken. En door heel Mingora verspreidden zich geruchten dat de militanten de Swatvallei binnendrongen.

Ik zag steeds vaker mannen met lange baarden en zwarte tulbanden op straat lopen. Een van hen kon een compleet dorp intimideren en nu patrouilleerden ze door onze straten. Niemand wist wie ze precies waren, maar iedereen wist dat ze verbonden waren aan de taliban en toezagen op de naleving van hun bevelen.

De eerste keer dat ik oog in oog stond met de taliban was toen ik op weg was naar familie in Shangla. Mijn neef had wat cassettebandjes in de auto met muziek voor onderweg en had er net eentje in de cassettespeler gestopt, toen hij twee mannen met zwarte tulbanden en camouflagevesten zag die even verderop auto's tegenhielden.

Mijn neef haalde het bandje uit de speler, graaide de andere bij elkaar en gaf ze aan mijn moeder. ‘Verstop ze,’ fluisterde hij.

Zonder een woord te zeggen, propte mijn moeder ze in haar handtas, terwijl onze auto langzaam tot stilstand kwam.

Beide mannen hadden lange baarden en gemene ogen. Ze hadden allebei een machinegeweer over hun schouder geslagen. Mijn moeder trok haar sluier voor haar gezicht en ik zag dat haar handen trilden, waardoor mijn hart sneller begon te kloppen.

Eén van de mannen boog zich naar de auto toe en vroeg: ‘Hebben jullie cassettebandjes of cd’s?’

Mijn neef schudde zijn hoofd en mijn moeder en ik hielden onze mond. Ik was bang dat de talib mijn hart kon horen bonken of mijn moeders handen zag trillen. Ik hield mijn adem in toen hij zijn gezicht tegen de achterraut drukte om ons beiden aan te spreken.

‘Zuster,’ zei hij streng tegen mij. ‘Je moet je gezicht bedekken.’

Ik wilde hem vragen: *Waarom? Ik ben nog maar een kind.* Maar de kalasjnikov die om zijn schouder hing, hield me tegen.

Ze gebaarden dat we konden doorrijden, maar alle opwindig die we eerder die dag hadden gevoeld, was verdwenen. Het daaropvolgende uur brachten we in stilte door. De cassettes bleven in mijn moeders tas.

De angst die al die tijd om ons heen was blijven groeien, voelde nu te dichtbij om te negeren. En toen begon het geweld.

2

Hoe kon dit gebeuren?

Ik was elf toen de taliban meisjesscholen in de Swatvallei begonnen te bombarderen. De aanvallen vonden 's nachts plaats, dus er raakte in ieder geval niemand gewond, maar stel je voor dat je 's morgens vroeg naar school vertrekt en daar vervolgens niets meer dan een enorme hoop puin aantreft. Het voelde verschrikkelijk wreed.

De taliban sloten ook de elektriciteit af en vielen lokale politici aan. Zelfs kinderspelletjes werden verboden. We hoorden verhalen over talibanstrijders die kinderen hadden horen lachen in hun huis en naar binnen waren gestormd om hun spel kapot te maken. Ook bombardeerden ze politiebureaus en vielen ze gewone mensen aan. Als de taliban hoorden dat iemand zich tegen hen had uitgesproken, dan riepen ze die namen om via hun radiostation. De kans was dan groot dat die mensen de volgende ochtend dood op het Groene Plein, het centrum van onze stad, werden gevonden, vaak met een briefje op hun lichaam gespeld met daarop de zogenaamde zonden die ze hadden begaan. Het werd zelfs zo erg dat het plein, dat de mensen

het Bloedige Plein waren gaan noemen, iedere ochtend vol lag met lichamen.

Dit maakte allemaal deel uit van hun extremistische propaganda. En het werkte: ze hadden de macht overgenomen in de Swatvallei.

Mijn vader was gewaarschuwd dat hij moest stoppen met het promoten van meisjesonderwijs en vrede. Dat deed hij niet. Maar hij begon zijn routes naar huis wel te variëren voor het geval hij werd achtervolgd. En ik had mezelf een nieuwe gewoonte aangeleerd: elke avond voor ik ging slapen controleerde ik of de deuren en ramen op slot zaten.

We waren hoopvol toen het leger troepen naar Swat stuurde om ons te beschermen. Maar dat betekende ook dat de gevechten dichterbij kwamen. Het leger had een basis in Mingora, in de buurt van ons huis, dus ik hoorde regelmatig het gonzende geluid van helikopters die met hun rotorbladen de dikke lucht doorkliefd en zag vervolgens de metalen hompen gevuld met soldaten in uniform over me heen vliegen. Die beelden, net als de talibanstrijders met hun machinegeweren op straat, werden zo'n groot onderdeel van ons dagelijks leven dat mijn broertjes en hun vriendjes taliban tegen het leger begonnen te spelen in plaats van verstopperij. Ze maakten geweren van papier en speelden gevechten na, waarin ze elkaar 'neerschoten'. In plaats van gezellig met elkaar te kletsen en over onze favoriete filmsterren te praten, deelden mijn vriendinnen en ik informatie over doodsbedreigingen en vroegen we ons af of we ons ooit nog veilig zouden voelen.

Dit was nu ons leven. Niemand van ons had zich dit ooit kunnen voorstellen.

Enge dingen werden normaal. We hoorden het harde, dreunende geluid van bommen en voelden de grond trillen. Hoe sterker de beving, hoe dichterbij de bom insloeg. Als we een

HOE KON DIT GEBEUREN?

hele dag geen bommen hadden horen ontploffen, zeiden we: ‘Vandaag was een goede dag.’ Als we ’s nachts geen vuurwapens hoorden afgaan, als vuurwerk in het donker, dan konden we misschien zelfs wel een hele nacht doorslapen.

Hoe kon dit gebeuren in onze vallei?

Tegen het einde van 2008 riepen de taliban een nieuwe verordening in het leven: alle meisjesscholen zouden op 15 januari 2009 gesloten moeten zijn, want anders liepen ze het risico aangevallen te worden. Dit was een bevel dat zelfs mijn vader niet kon negeren, want hij wilde zijn leerlingen – en zijn dochter – niet in gevaar brengen.

Rond die tijd was ik begonnen met het schrijven van een blog voor BBC Urdu, dat er later voor zou zorgen dat de wereld buiten onze grenzen ons verhaal en de waarheid achter de aanval op het meisjesonderwijs in Pakistan ook te horen kreeg. Ik had geschreven over hoe mijn wandeling naar school, ooit een kort moment van vreugde, in een angstige sprint was veranderd. En over hoe mijn familie en ik ’s nachts soms op de vloer tegen elkaar aan kropen, zo ver mogelijk bij de ramen vandaan, terwijl we bommen hoorden ontploffen en het ge-ra-ta-ta van machinegeweren opklonk vanuit de heuvels rondom Mingora. Ik verlangde terug naar de dagen waarop we op diezelfde heuvels hadden gepicknickt. Wat ooit onze veilige haven was geweest, was nu een slagveld.

Veel meisjes bleven weg van school toen het verbod werd aangekondigd of verlieten het gebied om elders onderwijs te kunnen volgen – het aantal leerlingen in mijn klas daalde van zevenentwintig naar tien. Maar mijn vriendinnen en ik bleven tot op de laatste dag naar school gaan. Mijn vader stelde de win-

tervakantie zelfs uit zodat we zo lang mogelijk lessen konden blijven volgen.

Toen de dag aanbrak waarop mijn vader gedwongen werd onze meisjesschool te sluiten, rouwde hij niet alleen om zijn leerlingen, maar ook om de vijftigduizend meisjes in onze regio die hun recht om naar school te gaan hadden verloren. Honderden scholen moesten sluiten.

We hielden een speciale bijeenkomst op school en sommigen van ons spraken zich uit tegen wat er gebeurde. We bleven die dag zo lang als mogelijk was. We hinkelden en maakten lol. Ondanks het dreigende gevaar waren we kinderen die zich als kinderen gedroegen.

Die dag was bij ons thuis een trieste dag voor ons allemaal, maar voor mij had de sluiting verregaande gevolgen. Een verbod op meisjesscholen betekende een verbod op mijn dromen, een beperking van mijn toekomst. Als ik geen opleiding kon volgen, wat voor toekomst had ik dan?

3

Ontheemd

Toen de periode die technisch gezien onze wintervakantie was voorbij was, gingen mijn broertjes terug naar school en bleef ik thuis. Khushal grapte dat hij wilde dat hij thuis mocht blijven. Ik zag er de lol niet van in.

De taliban bleven scholen bombarderen. In mijn BBC-blogpost van slechts een paar dagen na de sluiting van mijn school, schreef ik: *Dit verbaast me heel erg. Die scholen waren al gesloten. Waarom moeten ze dan ook nog worden verwoest?*

Mijn vader bleef zich verzetten en ik besloot met hem mee te doen, wat resulteerde in interviews op tv en op de radio. Het verbod op onderwijs voor meisjes was zo onpopulair dat het hoofd van de taliban werd overgehaald om zijn verordening te verzachten en in februari stemde hij ermee in om meisjes die in groep zes of lager zaten toch terug naar school te laten gaan. Ik zat in groep zeven. Ik wist echter dat dit mijn kans was, dus deed ik alsof ik jonger was, net als een paar van mijn vriendinnen. Een paar gelukzalige maanden lang gingen we trouw naar wat wij onze ‘geheime school’ noemden.

Toen er niet lang daarna vrede werd afgekondigd tussen het leger en de taliban waren we opgelucht. Maar het bleek geen succes en de taliban werden alleen maar machtiger. Het werd zelfs zo erg dat de overheid op 4 mei 2009 aankondigde dat iedereen Swat moest verlaten. Het leger plande namelijk een intensieve militaire operatie tegen de taliban. Ze voorspelden dat er een echte oorlog zou uitbreken, dus was het voor ons niet veilig meer om in de vallei te blijven.

Mijn familie luisterde geschrokken naar dit nieuws. We hadden twee dagen om te evacueren.

Mijn moeder begon te huilen, maar mijn vader stond daar gewoon en schudde zijn hoofd. ‘Dit gaat niet gebeuren.’

Maar je hoefde alleen maar naar buiten te gaan om het te zien: het gebeurde al. De straten stroomden vol met mensen die zich in auto’s hadden gepropt en uit bussen hingen. Ze vluchtten op brommers en in vrachtwagens, in riksja’s en op muilezelkarren, allemaal met dezelfde geschokte blik op hun gezicht. Duizenden anderen vluchtten te voet omdat er niet genoeg voertuigen waren om alle mensen weg te krijgen. Eigendommen werden in plastic zakken gepropt, kinderen aan lichamen vastgebonden om gedragen te kunnen worden en ouderen werden vervoerd in kruiwagens.

Maar mijn vader weigerde toe te geven. Hij bleef maar zeggen dat we moesten afwachten om te zien of dit echt was.

De spanning in ons huis liep zo hoog op dat mijn moeder uiteindelijk een vriend van mijn vader belde die dokter was en zei: ‘Kom snel. Mijn man is gek geworden. Hij wil blijven, maar het is hier te gevaarlijk.’

Diezelfde dag kwam er een familielid naar ons huis rennen met nieuws. Een verre neef was in het kruisvuur tussen het le-

ger en de taliban terechtgekomen. Hij was doodgeschoten.

Mijn moeder begon spullen in te pakken. De volgende dag zouden we naar Shangla gaan. We zouden IDP's worden – *internally displaced persons*, oftewel personen die ontheemd zijn in hun eigen land.

Ik ben geen emotioneel persoon, maar die dag huilde ik. Ik huilde om het leven dat ik gedwongen achter me moest laten. Ik was bang dat ik mijn huis, mijn vriendinnen, mijn school nooit meer terug zou zien. Nog niet zo lang geleden had een verslaggever me gevraagd hoe ik me zou voelen als ik Swat op een dag moest verlaten en er nooit meer terug zou keren. Op dat moment had ik het een belachelijke vraag gevonden, omdat ik me die mogelijkheid niet eens kon voorstellen. En nu stonden we op het punt om te vertrekken en had ik geen idee wanneer en óf we ooit nog terug zouden komen.

Terwijl mijn broertjes mijn moeder smeekten of ze hun kuintjes mee mochten nemen (toen mijn moeder zei dat ze de auto vies zouden maken, stelde Atal voor om ze luiers om te doen), graaide ik wat kleren bij elkaar en stopte mijn tas vol met schoolboeken. Het was mei en eind juni waren de examens. Ik bleef maar vragen: 'Wanneer komen we terug? Over een week? Een maand? Een jaar?' Maar niemand gaf antwoord; iedereen was te druk met pakken. Uiteindelijk moest ik mijn boeken achterlaten van mijn moeder, omdat er geen plek voor was. Radeloos verstopte ik ze in een kast en bad stilletjes dat we snel weer thuis zouden zijn. Ze zei ook nee tegen mijn broertjes.

Aangezien we zelf geen auto hadden, splitsten we ons op en propten ons in de overvolle auto's van twee vrienden. Ik reed mee met mijn vriendin Safina en haar familie en de rest van mijn familie zat bij een vriend van mijn vader in de auto, die vlak voor ons reed. We sloten ons aan bij de lange rij auto's die Mingora die dag verlieten. De taliban hadden veel wegen

geblokkeerd, in sommige gevallen door bomen om te hakken, waardoor al het verkeer gedwongen werd de overgebleven paar straten te nemen. Hierdoor stond het overal zo vast dat we de stad maar centimeter voor centimeter met een slakkengangetje verlieten. Op een gegeven moment reden we langs een grote vrachtwagen met een klein platform dat de twee voorwielen met elkaar verbond. Dat platform was niet bedoeld voor passagiers, maar toch zag ik daar twee mensen zitten die zich vastklampten aan de motorkap terwijl de vrachtwagen zich een weg door de straten baande. Ze liepen nog liever het risico onder de wielen van een vrachtwagen terecht te komen dan dat ze in Mingora bleven. Dit waren de keuzes die men op die dag maakte.

Vanuit het relatieve comfort van onze overvolle auto staarde ik vol ontzag naar de enorme hoeveelheid mensen. Ik zag vrouwen met een tas aan één schouder en een kind aan de andere. Sommige mensen waren beladen met volgepropte tassen, andere hadden niets, zelfs geen schoenen aan hun voeten. Ik zag auto's bedoeld voor vijf personen waar tien mensen in zaten en vrachtwagens bedoeld voor tien mensen waar twintig mensen in zaten. Er was een vrouw die een sjaal om de handen van haar twee dochters had gebonden om ervoor te zorgen dat ze hen niet kwijtraakte in de mensenmassa.

Wat voor keuze was dit? Het was als een dag des oordeels voor onze regio. Wat wij en al deze mensen deden, was geen keuze: het was overleven.

De weg die we normaal gesproken namen naar Shangla was gebarricadeerd door een grote groep talibanstrijders, dus moesten we die dag een omweg nemen. De enige manier die het leger had om de taliban te verslaan zonder dat er grote hoeveelheden slachtoffers vielen onder de bevolking was alle burgers te evacueren. De taliban wisten dat en daarom deden ze hun uiter-

ste best om ons hier te houden en hun onschuldige menselijke schilden niet te verliezen.

Die eerste dag kwamen we niet verder dan Mardan, ongeveer honderd kilometer verderop. Er waren daar al kampen opgezet, maar we hadden het geluk dat we bij een vriend van mijn vader konden logeren. Ik herinner me weinig van die eerste nacht, afgezien van de angst en wanhoop die ik voelde. Mijn gedachten waren een wirwar van niet te beantwoorden vragen: Hoe gaat het nu verder met ons? Wat gebeurt er met ons huis? Waarom is dit gebeurd? Hoe kan dit nu ons leven zijn?

Mijn vader bleef maar zeggen dat dit niet langer dan een paar dagen zou duren en dat alles weer goed zou komen, maar we wisten allemaal dat dat niet waar was.

In de ochtend maakten we ons klaar om onze reis naar Shangla te vervolgen, maar mijn vader ging naar Peshawar. Hij had besloten om daar te blijven om samen met drie van zijn activistenvrienden de regering onder druk te zetten, in de hoop dat ze de vrede in Swat zouden herstellen zodat alle inwoners zo snel mogelijk weer naar huis konden. Hij wilde er zeker van zijn dat iedereen wist wat er gaande was in onze regio.

Toen ik mijn vader een knuffel gaf ten afscheid vocht ik tegen de tranen. Ik had zo veel vragen: Wanneer zie ik je weer? Red je het wel in je eentje? Redden wij het wel zonder jou? Maar de woorden bleven steken in mijn keel, waardoor ik alleen maar kon snikken en huilen. Ik drukte mijn gezicht tegen mijn vaders borst, in een poging mijn gesnik te smoren.

‘*Jani*,’ zei hij, wat zijn koosnaampje voor me was – het is Perzisch voor ‘liefje’. ‘Nu moet je sterk zijn voor me.’

Na drie dagen vol onzekerheid, waarin we de eerste nacht in het huis van vriendelijke vreemden mochten logeren en de tweede nacht in een smerig hotel, moesten we de laatste vijftwintig kilometer met al onze bagage lopen. Het enige wat we wilden was veiligheid, iets vertrouwds zien. Stoppen met lopen. Nog nooit in mijn leven had ik zo graag simpelweg willen zitten.

Ik was elf – oud genoeg om te begrijpen waarom we op de vlucht waren. Atal was vijf en hij begreep alleen dát we moesten vluchten. Maar na een tijdje kwam er zelfs aan mijn eindeloze gepieker een eind en voelde ik alleen nog maar hetzelfde als wat Atal voelde: uitputting.

Toen we uiteindelijk het dorp bereikten, liet ik de adem ontsnappen die ik voor mijn gevoel al dagenlang had ingehouden, sinds de dag waarop we hoorden dat we moesten evacueren. We werden met open armen en bedroefde gezichten ontvangen. Mijn oom – de broer van mijn vader – was de eerste die wat zei.

‘De taliban waren hier net,’ zei hij. ‘We hebben geen idee of ze nog terugkomen.’

Mijn moeder schudde alleen maar haar hoofd, te moe om te huilen.

Nergens was het veilig.

Het huis van mijn oom had stenen muren, een houten dak en een vloer van platgestampte grond. Het rook er naar aarde, bosachtig en bedompt. Ik sloot mijn ogen en probeerde de geur van de modder in me op te nemen. Het was een van mijn lievelingsgeuren, vanwege de betekenis die erachter school. Thuis. Familie. En, voor nu in ieder geval, vrede.

Shangla

In Shangla werden we verwelkomd door onze familie. We verplaatsten ons regelmatig tussen het huis van de broer van mijn moeder en dat van de broer van mijn vader zodat we beide huizen niet al te lang achter elkaar bezet hielden. Ik vond het leuk om bij mijn oom Ajab, de broer van mijn moeder, te wonen, want op onze eerste avond nodigde zijn oudste dochter, Sumbul, me uit om met haar mee te gaan naar school.

Toen ik die eerste ochtend wakker werd en me aankleedde voor school was ik blij dat ik iets deed wat bijna normaal voelde. Maar op dat moment realiseerde ik me dat de tuniek die ik had ingepakt niet bij mijn broek paste. Sumbul glimlachte toen ze zag wat er aan de hand was en liet me één van haar *salwar kameez* lenen. Voor die tijd had ik haar misschien een beetje geplaagd vanwege haar plattelandskleren, maar nu was ik haar alleen maar dankbaar.

Na het ontbijt begonnen we aan de halfuur durende wandeling naar school. We liepen over een onverharde zandweg die verder de berg op ging. Ik had veel vragen over Sumbuls school,

haar vriendinnen en haar favoriete vakken. Ondanks dat ik me zorgen maakte over wanneer ik weer van mijn vader zou horen en wat er in Swat gebeurde, was ik blij dat ik nog steeds naar school kon, vooral aangezien dát juist de reden was waarom we gevlucht waren: omdat de taliban meisjes hadden verboden om nog naar school te gaan. Met hun nieuwe wetten hadden ze me dan misschien wel gedwongen mijn eigen huis te ontvluchten, maar op deze manier kon ik toch nog een beetje terugvechten en dat vond ik fijn.

Ik ging naar dezelfde groep als Sumbul, ook al zat ze eigenlijk een jaar hoger dan ik, en was verbaasd om te zien dat er slechts twee andere meisjes in het lokaal zaten, samen met een stuk of vijftien jongens. Ook reageerde ik geschokt toen ik zag dat mijn nichtje en de andere meisjes hun gezicht bedekten toen de mannelijke leraar binnenkwam. Ik deed haar niet na. Zowel zij als de andere meisjes hielden hun mond gedurende de les. Geen enkele keer staken ze hun hand op of stelden ze een vraag. Toen het pauze was, vlogen alle jongens het klaslokaal uit om iets te eten of naar de wc te gaan. Maar de meisjes bleven zitten waar ze zaten en praatten zachtjes met elkaar.

Ik was in mijn eigen land, bij mijn eigen familie, en toch voelde ik me hier totaal niet op mijn plek. Ik praatte te veel en sloeg mijn blik niet neer toen de leerkracht het klaslokaal binnenkwam. Ik deed niet respectloos, ik was gewoon mezelf: niet verlegen in het klaslokaal, maar altijd beleefd. Ik stelde vragen, net als de jongens, maar was de laatste die een beurt kreeg.

Onderweg naar huis vroeg ik aan Sumbul waarom ze niet sprak tijdens de les. Ze haalde alleen maar haar schouders op en ik besloot niet verder aan te dringen.

Het was fijn om bij familie te zijn, maar de reden ervoor was verontrustend. Zouden we Mingora nog herkennen wanneer we terugkwamen? Zouden de taliban zich terugtrekken? Zou het leger slagen? Wat hield dat eigenlijk in?

In de weken die volgden, verliepen onze dagen hetzelfde. Ik ging naar school, kwam thuis met Sumbul, maakte mijn huiswerk, las een boek of speelde met mijn nichtjes en neefjes, en wachtte vol spanning op bericht van mijn vader. Het was fijn om bij mijn neefjes en nichtjes te zijn – ik had het altijd heerlijk gevonden in Shangla – maar dit voelde anders. Normaal gesproken kwam er op een gegeven moment een einde aan onze bezoeken. Nu hadden we geen idee hoelang we zouden blijven.

Mijn moeder had een mobiele telefoon van Nokia, maar het bereik in de bergen was zo slecht dat ze boven op een rotsblok midden in een open veld moest klimmen om er iets mee te kunnen doen. Ze probeerde mijn vader elke dag te bellen, maar het lukte haar lang niet altijd om contact met hem te krijgen.

Eindelijk, na ongeveer zes weken, vertelde mijn vader ons dat het veilig genoeg was om naar Peshawar toe te komen.

De reis vanuit Shangla was een stuk gemakkelijker – er waren geen wegversperringen, geen talibs die auto's tegenhielden – maar toch konden we niet snel genoeg in Peshawar aankomen.

Toen we arriveerden, stond mijn vader ons op te wachten voor het huis van de vriend bij wie hij al die tijd had geloged, zijn armen uitgestrekt en met een stralende blik op zijn gezicht. Hij was afgefallen, maar leek gelukkig. Mijn twee broertjes stuiterden op de achterbank, terwijl ze allebei hun uiterste best deden om als eerste het autoportier open te krijgen. We renden allemaal op hem af en vlogen hem om de hals in één grote groepsknuffel, en deze keer hilde ik tranen van vreugde.

We waren samen; we waren veilig.

De weken daarop reisden we veel rond en vertrouwden we op de vrijgevigheid van vrienden en familie. Ontheemd zijn betekent, naast al het andere, namelijk ook dat je je continu afvraagt of je geen last voor anderen bent.

We hadden IDP-kaarten voor voedselrantsoenen, net als miljoenen anderen. Zelfs mensen die vroeger rijk waren, die misschien wel complete graanvelden bezaten, stonden nu in de rij voor een zak meel.

Ik vierde mijn twaalfde verjaardag in het huis van een tante in Haripur, onze vierde stad in twee maanden tijd. Al is 'vieren' misschien niet het juiste woord; iedereen was het vergeten. (Mijn nichtje kwam me een taart brengen, maar toen was het al na middernacht. Het was niet langer mijn verjaardag. Ik wist dat ze het allemaal vergeten waren.) Ondanks onze situatie had ik op zijn minst een kleine verrassing verwacht, dus was ik teleurgesteld. Het lijkt nu dwaas om aan die arme, kleine Malala te denken, die medelijden had met zichzelf op haar eigen verjaardag, terwijl velen niet eens het geluk hadden dat ze bij een familielid terecht konden. Ik verlangde terug naar de gezelligheid van mijn elfde verjaardag, waarop ik samen met mijn vriendinnen taart had gegeten. Het enige wat ik wilde was teruggaan naar Mingora, teruggaan naar het thuis dat ik kende voordat de taliban waren gekomen.

Maar ik denk dat ik toen, als twaalfjarig meisje, al wist dat het thuis uit mijn herinneringen niet langer bestond, alleen nog in mijn dromen. En toch, ook al waren er geen kaarsjes om uit te blazen, sloot ik mijn ogen en wenste ik vrede.

'Ik heb dit boek geschreven omdat zo veel mensen niet lijken te snappen dat vluchtelingen gewone mensen zijn. Ze hebben alles achter zich gelaten, omdat ze moesten kiezen tussen leven of dood. En ze kozen voor het leven.'

Op haar vijftiende moest Malala Yousafzai haar thuisland Pakistan verlaten nadat ze werd neergeschoten door de taliban. De hele wereld vreesde voor haar leven, maar Malala herstelde, ontving als jongste winnaar ooit de Nobelprijs voor de Vrede en veranderde in een internationaal symbool van vreedzaam protest.

In *Wij zijn gevlucht* vertelt Malala over haar eigen ervaringen als vluchteling, maar deelt ze ook de verhalen van andere moedige jonge vrouwen die ze tijdens haar reizen heeft ontmoet. Vrouwen die hun gemeenschap, hun familie en hun thuis zijn kwijtgeraakt, maar daarna een nieuw leven hebben opgebouwd. Met dit boek geeft Malala jonge vluchtelingen een stem en herinnert ze ons eraan dat iedereen recht heeft op een veilig thuis.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT